

BLOC 2. CONDICIONS HISTÒRIQUES I SOCIALS D'APARICIÓ DE LA SOCIOLOGIA (exercicis d'autoavaluació) ¹

Per a comprendre l'aparició i desenvolupament de la sociologia, no ens hem d'obsessionar en esbrinar qui va construir el primer concepte sociològic, qui va escriure el primer llibre sobre el tema o qui va obtenir la primera càtedra. Com ja ens demana sempre la nostra professió, hem d'anar més enllà, i preguntar-nos què és el que ha desencadenat que algunes persones es comencessin a formular preguntes sociològiques? I, a més, què és el que fa que una pregunta sigui una pregunta sociològica? Només entenent el context sobre el qual es construí la sociologia podrem entendre *QUÈ* és sociologia.

¿Cuáles fueron las condiciones sociales e intelectuales que hicieron posible la formación de ese nuevo saber que convenimos en denominar sociología? [...] una aproximación de este tipo no puede limitarse a cantar las excelencias de los conocimientos acumulados, sino que tiene también que explorar las zonas oscuras, las zonas de sombra, localizar los cimientos que sirvieron de base de sustentación para la formación de un saber que aspira a responder a criterios de cientificidad. Conviene por tanto comprobar la naturaleza y la estructura de las invisibles vigas maestras, estudiar los pasadizos, y los desagües, adentrarse en el imaginario en penumbra de la institución con el fin de determinar cuáles fueron las condiciones de producción y de institucionalización de un saber polémico sobre las sociedades. Álvarez – Uría, F. (2004) Sociología, capitalismo y democracia, p. 24. Madrid: Morata.

El primer que cal comprendre és la naturalesa de les qüestions sociològiques; quines són les característiques d'aquestes preguntes en les quals hi ubiquem l'aparició de la sociologia? La sociologia, com tot coneixement científic, es formula preguntes, interrogants. Aleshores, si volem comprendre l'aparició de la sociologia, en el fons estem tractant de comprendre l'aparició de les *preguntes sociològiques*. Mirem-ho a partir d'exercicis.

EXERCICI 1. L'Escola de Chicago representa un corrent sociològic "genuí" nord-americà (Berrio, J. (1994) "Algunes aportacions al coneixement de l'escola de Chicago" a *Anàlisi*, nº16, pp. 151 – 161.) Alguns autors consideren aquest corrent com la font de la microsociologia, l'entometodologia o inclús de l'interaccionisme simbòlic; branques sociològiques que s'interessen per els elements més quotidians des d'una òptica a nivell micro (individus), etnogràfic i interaccional. Aquesta escola i les seves investigacions ens proporcionen molt bons exemples per a la finalitat d'aquest primer exercici. Llegeix el text de Robert Park a continuació, extret d'un escrit sobre suggeriments per a l'anàlisi microsociològic:

¹ Aquest material s'ha produït al curs 2010/11, amb el finançament d'una "Beca d'Assistent d'Assignatura" de la UAB, sota la tutorització de la Dra. Maria Esther Fernández.

Recursos docents i d'autoavaluació per a una aproximació a la Sociologia Universitat Autònoma de Barcelona

Lo que deseamos saber a propósito de esos vecindarios, de esas comunidades raciales y de esas áreas urbanas segregada que existen dentro de las grandes ciudades o en sus lindes, es lo que queremos saber de todos los otros grupos sociales:

- *¿De qué elementos se componen?*
- *¿En qué medida son el resultado de un proceso selectivo?*
- *¿De qué modo uno se introduce o sale de un grupo así constituido?*
- *¿Cuál es el grado de permanencia y de estabilidad de su población?*
- *¿Cuál es la edad, el sexo y la condición social de la población?*
- *¿Cuál es el tamaño de su población infantil? ¿Cuántos han nacido y cuantos viven todavía?*
- *¿Cuál es la historia del barrio? ¿Qué hay en el subconsciente de ese barrio – en las experiencias olvidadas o en los oscuros recuerdos - que determina sus sentimientos y actitudes?*
- *¿De qué tiene clara consciencia, es decir, cuáles son sus sentimientos reconocidos, sus doctrinas, etc.?*
- *¿Qué estiman como realidad? ¿Qué es una novedad? ¿Hacia qué se dirige en general la atención? ¿Cuáles son los modelos imitados? ¿Son modelos propios del grupo o exteriores a él?*
- *¿Cuáles son los ritos sociales, es decir, qué cosas deben hacerse en el barrio si desea evitarse las miradas recelosas, si no se quiere pasar por extravagante?*
- *¿Quiénes son los líderes? ¿Qué intereses representan en el barrio y mediante qué técnica ejercen su control?*

Park, R. (1999) *La ciudad y otros ensayos de ecología urbana*. Barcelona: Ediciones del Serbal

- a) Descriu on podem veure, en aquest fragment, l'essència de la sociologia: les predisposicions i les actituds humanes sense les quals la sociologia no s'hagués pogut desenvolupar.

Sens dubte si haguéssim de definir una característica de la sociologia escolliríem com a més representativa la seva *curiositat* envers a tot allò que succeeix en la societat, fins i tot (i potser, sobretot) lo més banal i aparentment sense importància, quotidianament parlant. Gairebé com un infant corcò que tot ho acaba amb un interrogant, la sociologia també ha de preguntar-se sobre tots els elements que observa: res més difícil que això ja que sovint el fet de dubtar i interrogar-se sobre la realitat social “quotidiana” és la part més difícil a la qual s'enfronta el sociòleg o la sociòloga. Si alguna cosa es desprèn del text de Park és la seva curiositat per anar il·luminant les diferents parts de la comunitat que pretén estudiar mitjançant respostes.

Llegint algunes de les preguntes que formula, ens podríem plantejar: i de què nassos serveix això? Doncs bé, i aquí trobem un altre característica de l'actitud sociològica, serveix sobretot per conèixer. Hi ha *un interès per l'altre*, i aquest interès es transforma en curiositat. Sense aquest interès pels altres, originat inicialment per grans diferències entre “*hom i altri*”, la sociologia no s'hagués pogut desenvolupar. Interès i curiositat són, doncs, dues fonts de *l'esperit sociològic*.

EXERCICI 2. En aquesta obra d'un important escriptor se'ns il·lustra amb molt d'encert l'esperit, el *leitmotiv*, de la sociologia. Dit d'una altra manera, mostra clarament els ingredients a partir dels quals s'elabora el plat de la sociologia. Llegeix el fragment a continuació, intentant impregnar-te d'aquesta essència sociològica, i després respon la pregunta.

Tiritando en todas las esquinas, entrando y saliendo por todas las puertas, asomando a todas las ventanas, temblando bajo toda una suerte de harapos que agitaba el viento, veíanse las muestras vivas de un pueblo que había sido prensado y triturado una y mil veces entre las piedras del molino [...]. Los niños tenían cara de ancianos y hablaban con voz grave y triste. Y en todos ellos, en los semblantes adultos labrado en los más hondos surcos de la edad y aflorando con tenaz reiteración destacaba ese signo: el Hambre. Reinaba en todas partes. Hambre desbordando de las altas casas, agarrada a la mísera ropa tendida en cuerdas y palos; hambre pregonada por los mil parches y remiendos que parecían querer taparla donde quiera, hechos de paja, trapos, madera, papel; hambre repetida en cada trozo de la escasa provisión de leña que serraba el aserrador, en la mirada atónita de las chimeneas sin humo. [...]

El hambre había sentado sus reales en todo lo que con ella hacía juego. De una estrecha y tortuosa callejuela, llena de las peores inmundicias y de los más insoportables hedores, salían otros callejones no menos tortuosos y estrechos poblados todos de andrajos y gorros de dormir, y todos con tufo a gorro de dormir y andrajos, y todas las cosas visibles presentaban un ceño como si en ellas se estuviera incubando Dios sabe qué morbo. Sin embargo, en la expresión huraña de aquella gente acosada por la penuria, había como una feroz intuición de la posibilidad de rebelarse y de luchar.
 Dickens, C. (2002) *Historia de dos ciudades*. Madrid: Càtedra

1. Quina de les següents afirmacions recull millor les característiques de la *visió sociològica clàssica*?
 - a) Posar atenció a la gent del poble, a la gent desafavorida. Interessar-se per elements quotidians i aparentment sense interès. Veure quines conseqüències té, o pot tenir, llur situació social. Atendre únicament situacions de marginalitat que generen un sentiment moral.
 - b) Posar atenció a la gent del poble, a la gent corrent. Interessar-se per les seves desgràcies. Veure quines conseqüències té, o pot tenir, llur situació social. Atendre únicament situacions de marginalitat que generen un sentiment moral.
 - c) Posar atenció a la gent del poble, a la gent corrent. Interessar-se per elements quotidians i aparentment sense interès. Veure quines conseqüències té, o pot tenir, llur situació social. Atendre, en general, situacions de marginalitat que generen un sentiment moral. *
 - d) Posar atenció a la gent selecte, a la gent de l'elit. Interessar-se per els elements que el fan ser una "personatge" d'elit i el distingeixen de la gent corrent. Veure quines conseqüències té, o pot tenir, llur situació social. Parlar de les seves proeses i les seves bondats.

EXERCICI 3. Observa la següent fotografia, d'autor desconegut i el curtmetratge *Salida de los Obreros de la Fàbrica* (Germans Lumière, 1895) considerat com el primer film comercial de la història del cinema. Probablement, els que avui en dia coneixem com els sociòlegs clàssics, observaren situacions molt semblants a aquesta al llarg de la seva vida (recordem que els ubiquem de manera coetània durant el segle XIX). És una situació que a Marx, Durkheim o Weber, de ben segur els hagués encès la curiositat sociològica.

Tracta de fer el mateix: encén la teva curiositat sociològica i formula't preguntes (no cal que les responguis) utilitzant els següents conceptes: home comú, vida de treballador, quotidianitat, relacions, comunitat (o grup), industrialització i gènere. Tingues en compte els elements que per Estradé (Estradé, A. (1999) "Capítol 4. El pensament sociològic (I): els fundadors" a Cardús, S. (coord.) *La mirada del sociòleg*. Proa: Barcelona) són claus en l'essència de les preguntes sociològiques.

I, Video :

Salida de los Obreros de la fàbrica (Veure recurs multimèdia 15)

Qui són aquests homes? Què fan? D'on venen? On van? Per què tots van igualment vestits? Surten de treballar? En quines condicions treballen? Quina tasca compleixen a la feina? Com s'estructura el seu temps del dia a dia? Perquè en la fotografia no apareix cap dona? I per què al curtmetratge si? Depèn del tipus de fàbrica? Quin creus que era cada un dels tipus de fàbrica? Per quin motiu s'ha creat aquesta fàbrica? Qui n'és el cap? Com funciona? Què produeix?

Recursos docents i d'autoavaluació per a una aproximació a la Sociologia
Universitat Autònoma de Barcelona

EXERCICI 4. Relaciona cada autor considerat clàssic dels quals parla Estradé amb una de les següents aportacions teòriques:

1. Karl Marx.	a) El desencantament del món.
2. Auguste Comte.	b) L'alienació.
3. Émile Durkheim.	c) L'anomia.
4. Max Weber.	d) El positivisme.

1.	b	2.	d	3.	c	4.	a
----	---	----	---	----	---	----	---

EXERCICI 5. Quins són els denominadors comuns de la sociologia clàssica segons Estradé (Estradé, A. (1999) "Capítol 4. El pensament sociològic (I): els fundadors" a Cardús, S. (coord.) *La mirada del sociòleg*. Proa: Barcelona)? Explica'ls breument.

Estradé identifica dos denominadors comuns de la sociologia clàssica:

- a) L'interès per l'home comú: la curiositat envers a aquell individu "normal" o "quotidià", i no només per allò extravagant o puntual.
- b) L'interès per l'adveniment de la modernitat: el conjunt de canvis econòmics, polítics, culturals, intel·lectuals... sorgits arran de la modernitat van fer trontollar els ciments del règim premodern i van crear un nou sistema social. Així, aquests canvis són molts cops analitzats per la sociologia clàssica tractant de copsar-ne les causes i les conseqüències que tenen per l'ésser humà i les relacions amb els altres.

EXERCICI 6. Respon a les següents preguntes:

- a) Perquè anomenem *clàssics* als coneguts com sociòlegs clàssics?

L'etiqueta de sociòlegs clàssics no fa referència tant a que en siguin els pioners; la sociologia no neix d'un dia per l'altre, i abans dels coneguts com sociòlegs clàssics molts altres pensadors o escriptors varen començar a mostrar un esperit sociològic genuí (recordem el descobriment d'Amèrica o fins i tot, la conquesta de l'Imperi Romà, entre d'altres, com a font de curiositat i interès per l'altre).

Així doncs la sociologia clàssica s'ha d'entendre més aviat com aquella sociologia que encara avui és vàlida. Els autors clàssics van realitzar aportacions teòriques i metodològiques que, 200 anys després, encara són vàlides per a formular-se preguntes sociològiques.

b) Què significa que el/la sociòleg/a és, en part, un artista?

Nisbet ((1966) La formación del pensamiento sociológico. Vol.1, pp. 33-36.) defineix al sociòleg/a com un/a artista. Això és així ja que la sociologia ha d'utilitzar una mirada única i diferent de les altres per a trobar elements o factors rellevants. Ha de trencar amb la realitat, i la part artística al·ludeix a la capacitat per a construir elements teòrics útils per a definir i comprendre la realitat social diferents de la mirada quotidiana.

EXERCICI 7. Enumera DUES de les transformacions derivades de la modernitat que van influir en el desenvolupament de l'*esperit sociològic* i explica breument la relació que tenen amb aquest desenvolupament de la sociologia com a canvi social que representen.

(més informació al recurs multimèdia 16)

1. Industrialització: sorgiment d'una nova estructura econòmica i productiva que crea canvis en l'estructura social i en l'organització de la societat. El canvi d'estructura planteja qüestions sociològiques.
2. Democràcia i drets polítics; humanitat: l'ésser humà adopta cada vegada més drets i llibertats derivades de la seva condició d'humà i no de la seva posició dins dels estaments socials. L'individu comú, doncs, agafa protagonisme en la vida política i social.
3. El naixement de la individualitat (com a mode de vida): s'accentua la mentalitat individualista i el protagonisme de l'individu en la societat. Interès per la quotidianitat.
4. Secularització: la religió i les institucions religioses adopten nous rols dins de la societat, i per tant es produeixen canvis socials. Alhora, les explicacions religioses perden força i guanya força la racionalitat científica. La sociologia es pregunta per la religió i per la seva funció dins de la societat.
5. Aparició de la moralitat i la qüestió social: la modernitat és l'època de les grans ideologies modernes. Plantejament de la justícia social i humana.
6. El naixement de la ciència moderna (Il·lustració): generalització de les estadístiques i les dades sociodemogràfiques. Les explicacions científiques agafen força dins de la mentalitat humana moderna.

L'alumne a de fer al·lusió als canvis que es produeixen i la curiositat que es genera arran d'aquests canvis, com a font de l'*esperit sociològic*.

Recursos docents i d'autoavaluació per a una aproximació a la Sociologia
Universitat Autònoma de Barcelona

EXERCICI 8. Quins SIS dels següents elements sintetitzen millor l'essència de l'*esperit sociològic*, tenint en compte el que hem vist anteriorment i la lectura de l'Antoni Estradé (Estradé, A. (1999) "Capítol 4. El pensament sociològic (I): els fundadors" a Cardús, S. (coord.) *La mirada del sociòleg*. Proa: Barcelona):

Moralitat*	Socialisme
Quotidianitat*	Individu*
Situació de l'home desgraciat	Revolució
Democràcia	Situació de l'home comú*
Comunitat (o grup)*	Fam
Guerra	Pobresa
Malalties	Curiositat*

EXERCICI 9. Digues si les següents afirmacions són verdaderes o falses:

1. Al sociòleg/oga l'interessa l'individu, no tant com a ens autònom, sinó per la seva relació bidireccional que manté amb la comunitat (societat).
 - a) Cert *
 - b) Fals
2. L'etiqueta de "clàssics" als sociòlegs/es l'utilitzem per fer referència al fet que els seus anàlisis no són aplicables a la societat contemporània sinó a la societat clàssica.
 - a) Cert
 - b) Fals *
3. A la sociologia només l'interessa aquells personatges més pintorescs i estrambòtics.
 - a) Cert
 - b) Fals *
4. La imaginació sociològica té un component moral (justícia) important.
 - a) Cert *
 - b) Fals
5. El desenvolupament de la sociologia no està lligat, en cap cas, a unes condicions socials d'un moment històric determinat. Neix al llarg de la història humana.
 - a) Cert
 - b) Fals *
6. La riquesa econòmica i el benestar aportat per transformacions socials com la Revolució Industrial són el detonant de la gènesi de la sociologia, ja que neix un sector social intel·lectual dedicat a l'estudi científic.
 - a) Cert

Recursos docents i d'autoavaluació per a una aproximació a la Sociologia
Universitat Autònoma de Barcelona

- b) Fals *
7. Les transformacions socials ocorregudes durant el segle XVII, XVIII i XIX (industrialització, capitalisme, democràcia, secularització...) van ser el caldo de cultiu necessari per a l'aparició de les preguntes sociològiques.
- a) Cert *
- b) Fals
8. L'adveniment de la societat moderna, les seves transformacions (industrialització, capitalisme, democràcia, secularització...), i la incertesa de la direcció que seguirà la societat, són uns dels elements que porten al pensador social a preguntar-se sobre aquests canvis i les conseqüències que poden tenir.
- a) Cert*
- b) Fals
9. Aquestes transformacions són un conjunt de canvis de diversa índole que es poden incloure dins del progrés de la ciència.
- a) Cert
- b) Fals *